

NobleProg

Cortex-M,
STM32L4,
Nucleo-64 i KA-Nucleo-Multisensor

Grzegorz Mazur

NobleProg

Plan prezentacji

- ARM Cortex-M
- Mikrokontrolery serii STM32L4
- Zestaw do ćwiczeń: płytki STM32L476 Nucleo64 i KA-Nucleo-Multisensor

Rodziny Cortex

- Cortex-M – Microcontroller
 - Do zastosowania w mikrokontrolerach, ograniczona ochrona i mechanizmy systemowe, niewielka wydajność, mały pobór mocy
- Cortex-R – Real-time
 - Podobne do M, wyższa wydajność – zastępują procesory sygnałowe
- Cortex-A – Application
 - Kompletne mechanizmy systemowe, do zastosowania w komputerach ogólnego przeznaczenia (smartfony, tablety)

Co to jest Cortex-M?

- Nowsza generacja procesorów/rdzeni ARM, architektura ARMv6-M, v7-M lub v8-M
- Zestaw instrukcji Thumb 2
- Instrukcje 16- i 32- bitowe – lepsza gęstość kodu niż w klasycznym ARM
- Nowatorski system wyjątków o wysokiej wydajności, eliminujący zbędne czynności procesora i łatwy dla programisty

Wersje Cortex-M

Symbol rdzenia	Architektura	DMIPS /MHz	CoreMark/ MHz	Charakterystyka
M0	ARMv6-M	0,89	2,33	Najprostszy rdzeń, zastępujący mikrokontrolery 8- i 16-bitowe, o bardzo uproszczonych mechanizmach ochrony; zastąpiony przez M0+
M0+	ARMv6-M	0,95	2,46	Nowsza odmiana podstawowego rdzenia o uproszczonej konstrukcji i obniżonym poborze mocy; umożliwia łatwą aktualizację oprogramowania przez urządzenie
M3	ARMv7-M	1,25	3,34	Pierwszy, najstarszy rdzeń Cortex-M, przeznaczony do typowych zastosowań 32-bitowych; zastąpiony przez M4
M4	ARMv7-M	1,25	3,42	Najpopularniejszy rdzeń do typowych zastosowań średniej wydajności; zwykle wyposażony w jednostkę zmiennopozycyjną operującą na 32-bitowych liczbach zmiennopozycyjnych IEEE754 binary32.
M7	ARMv7-M	2,14	5,01	Rdzeń superskalarny do zastosowań o wysokiej wydajności obliczeniowej, wyposażony w kieszenie kodu i danych oraz jednostkę zmiennopozycyjną (opcjonalnie z obsługą również formatu 64-bitowego)
M23	ARMv8-M	0,98	2,64	Rdzeń nieco podobny do M0+, z rozbudowanymi mechanizmami ochrony.
M33	ARMv8-M	1,5	4,02	Podobny do M4, z rozbudowanymi mechanizmami ochrony.
M35	ARMv8-M	1,5	4,02	Wysokowydajny rdzeń z rozbudowanymi mechanizmami ochrony.
M55	ARMv8.1-M	1,6	4,2	Wysokowydajny z jednostką wektorową Helium
M85	ARMv8.1-M	3,13	6,28	Wysokowydajny z jednostką wektorową Helium i DSP

Z czego składa się Cortex-M?

- Procesor „post-RISC” o krótkim potoku (2..4 stopni)
- Timer systemowy SysTick do odmierzania stałych odcinków czasu
- Sterownik przerwań NVIC
 - Wielopoziomowy system przerwań z wywłaszczaniem
- Moduł uruchamiania i debugowania DBG

Procesor ARM Cortex-M

r0
r1
r2
r3
r4
r5
r6
r7
r8
r9
r10
r11
r12
r13 (SP)
r14 (LR)
r15 (PC)

CPSR

- 16 rejestrów uniwersalnych, w tym:
 - R13 – SP – wskaźnik stosu
 - R14 – LR – rejestr śladu
 - R15 – PC – licznik instrukcji
- Rejestry R0..7 dostępne dla wszystkich instrukcji, R8..R15 – tylko dla niektórych
- Rejestr stanu CPSR, w tym znaczniki NZCV
- Zestaw instrukcji Thumb, Thumb2
 - Instrukcje 16- i 32-bitowe

Procesor ARM Cortex-M

- Architektura Load-Store
 - Operacje arytmetyczne i logiczne wyłącznie 32-bitowe, wykonywane tylko na rejestrach
 - Instrukcje ładowania i składowania danych 8-, 16- i 32-bitowych
 - Wyrównanie naturalne *
- Instrukcje 3- i 2-argumentowe
- Model operacji warunkowych ze znacznikami

Procesor ARM Cortex-M

- Dwa poziomy uprzywilejowania – wątku i obsługi wyjątków
 - Na poziomie wątku można używać alternatywnego wskaźnika stosu
- 4..16 + 1 poziomów priorytetowych procesora
 - Wielopoziomowy system wyjątków z wywłaszczaniem
- Podstawowe mechanizmy ochrony
 - Błąd przy nielegalnych operacjach
 - Proste mechanizmy ochrony pamięci

Adresowanie

- Jedna, 32-bitowa, liniowa przestrzeń adresowa o określonym podziale na obszary (pamięć, wejście-wyjście, zasoby procesora)
 - Wszystkie zasoby mikrokontrolera, w tym rejestry systemowe procesora, są odwzorowane w lokacje przestrzeni adresowej

Cortex-M – programowanie

- Procesory przystosowane do programowania całkowicie w języku C
 - Łącznie z modułem startowym, który jednak w niektórych środowiskach jest pisany w assemblerze
- Procedury obsługi wyjątków nie różnią się od innych procedur
 - Zbędne rozszerzenia języka typu „interrupt”

Cortex-M – wyjątki

- Kilka (do 14) wyjątków rdzenia, w tym przerwanie SysTick
- Przerwania peryferiali
 - Do 32 w Cortex-M0, do 240/480 w M3, M4 i silniejszych rdzeniach
- Konfigurowane priorytety wywłaszczania
 - W M0 – 4, w M4 – 16 poziomów wyjątków + poziom wątku (programu głównego)
- Bieżący priorytet procesora jest równy priorytetowi aktualnie obsługiwanego wyjątku
 - Procesor nie przechowuje bezpośrednio wartości priorytetu; przechowuje numer aktualnie obsługiwanego wyjątku (0 w trybie wątku → priorytet 256)

Wyjątki rdzenia Cortex-M

Numer	Nazwa	Arch.	Priorytet	Opis
1	Reset	v6	-4	
2	NMI	v6	-2	Przerwanie niemaskowalne
3	HardFault	v6	-1	Błąd ochrony (ogólny)
4	MemManage	v7	konf.	Błąd ochrony pamięci
5	BusFault	v7	konf.	Błąd szyny
6	UsageFault	v7	konf.	Błąd wykonania instrukcji
7	SecureFault	v8	konf.	Błąd strefy zaufanej
8..10				
11	SVCall	v6	konf.	Pułapka wywołania systemu operacyjnego
12	DebugMonitor	v7	konf.	Wyjątek debugowania
13				
14	PendSV	v6	konf.	Przerwanie programowe rdzenia
15	SysTick	v6	konf.	Przerwanie timera systemowego

Priorytety wyjątków w ARM

- Priorytet wywłaszczania określa, czy procesor zauważy przerwanie
- W trybie wątku procesor ma priorytet 256 – najniższy
- Przerwania i niektóre błędy mają konfigurowane priorytety wywłaszczania w zakresie 0..255 (0 – najwyższy, 255 – najniższy)
- Wyjątki synchroniczne (błędy) są obsługiwane zawsze, niezależnie od ich priorytetu
 - Priorytet błędu określa, które przerwania mogą przerwać obsługę błędu
 - Obsługa błędu gdy priorytet błędu jest nie wyższy od priorytetu procesora powoduje eskalację priorytetu, świadczącą o poważnej awarii oprogramowania
- HardFault, NMI i Reset mają priorytety wyższe od wyjątków o konfigurowalnym priorytecie

NVIC – stany przerwania

- Inactive – przerwanie nie zgłoszone
- Pending – przerwanie zgłoszone, oczekuje na obsługę
 - Obsługa następuje, gdy priorytet procesora jest niższy od priorytetu przerwania
- Active – przerwanie jest obsługiwane
- Active and pending – przerwanie jest obsługiwane, zostało zgłoszone повторно w czasie wykonywania procedury obsługi.

Cortex-M – optymalizacja obsługi wyjątków

- Późne przybycie (*late arrival*) – wyjątek o wyższym priorytecie sygnalizowany tuż po rozpoczęciu sprzętowej obsługi wyjątku o niższym priorytecie
- Łańcuchowanie (*tail chaining*) – opóźnienie obsługi wyjątku zgłoszonego w czasie obsługi wyjątku o takim samym lub wyższym priorytecie

Późne przybycie wyjątku

- Procesor rozpoczyna składowanie kontekstu po wykryciu wyjątku o priorytecie wyższym od priorytetu procesora
- Arbitraż wyjątków następuje po składowaniu kontekstu
 - Do obsługi jest wybierany wyjątek o aktualnie najwyższym priorytecie
 - Może to być inny wyjątek, niż ten, który spowodował składowanie kontekstu

Łańcuchowanie wyjątków

- W tradycyjnych architekturach przy zakończeniu obsługi wyjątku przy oczekującym wyjątku o takim samym lub niższym priorytecie, przejście do obsługi kolejnego wyjątku następuje po odtworzeniu kontekstu, wykonaniu jednej instrukcji wątku lub wyjątku o niższym priorytecie (*) i składowaniu kontekstu
- Cortex-M w takim przypadku nie odtwarza i nie składa kontekstu tylko przeskakuje do obsługi kolejnego wyjątku, bez wykonania instrukcji wątku (kodu o niższym priorytecie)

Usypianie procesora

- Instrukcja WFI usypia procesor do czasu wykrycia przerwania (również wtedy, gdy priorytet procesora uniemożliwia jego programową obsługę)
- Ustawienie bitu SleepOnExit powoduje uśpienie procesora przy obniżeniu priorytetu do poziomu wątku (przy wyjściu z obsługi wyjątku), bez konieczności użycia WFI

Usypianie procesora

- WFI bezpośrednio po ustawieniu SleepOnExit w trybie wątku powoduje uśpienie; po obsłudze przerwania procesor pozostanie w uśpieniu
- Tryb (głębokość) uśpienia zależy od ustawień w rejestrach konfiguracyjnych – domyślnie płytkie uśpienie procesora z normalną pracą pozostałych bloków

Interfejs debugowania SWD

- SWD (Single-Wire Debug), opracowany przez ARM, jest wariantem JTAG ze zredukowaną liczbą sygnałów
- Sygnały:
 - SWDIO – dwukierunkowa linia danych
 - SWCLK – linia przebiegu synchronizującego
 - (opcjonalnie) SWO (Single-Wire Output) – jednokierunkowy interfejs asynchroniczny do transmisji danych z μC
 - np. stan wybranych zmiennych, komunikaty diagnostyczne
- Interfejs współpracuje z zewnętrznym modułem-sondą, np. ST-Link, J-Link, CMSIS-DAP

CMSIS

- Cortex Microcontroller Software Interface Standard
- Zunifikowany interfejs programowy do sterowania rdzeniem Cortex-M oraz do innych zadań/funkcjonalności, niezależny od producenta μ C
- Podstawowy składnik – pliki nagłówkowe z definicjami rejestrów rdzenia i pseudofunkcjami sterowania składnikami rdzenia (SYS, NVIC, DBG)
- Rozszerzenia: DSP, RTOS i wiele innych

BitBand

- Cecha niektórych rdzeni Cortex-M (M3, M4)
- Możliwość ustawienia stanu pojedynczego bitu w wybranych fragmentach przestrzeni adresowej poprzez zapis danej (jedna instrukcja procesora) zamiast odczytu-modyfikacji-zapisu (min. 3 instrukcje)
- Operacja wykonywana przez interfejs szyny danych procesora
- Dwa obszary o rozmiarze po 1 MiB

BitBand

- Obszary bazowe:
 - RAM: 0x20000000
 - Peryferia: 0x40000000
- Adresy BitBand (początek obszaru + 32 MiB): 0x22000000, 0x42000000
- LSB każdego słowa 32-bitowego w obszarze BitBand odpowiada pojedynczemu bitowi w obszarze bazowym

Seria STM32L4

- Mikrokontrolery z rdzeniem Cortex-M4, 80 MHz
- Zaprojektowane jako energooszczędne (częstotliwości pracy niższe niż w F4)
- 32 KiB..1 MiB Flash, 32..320 KiB RAM
- Częstotliwość pracy do 80 MHz
- Moc obliczeniowa > 20× większa od AVR ATmega
- Większość linii portów akceptuje sygnały 5 V

Seria STM32L4+

- Mikrokontrolery z rdzeniem Cortex-M4, 120 MHz
- Zaprojektowane jako energooszczędne (częstotliwości pracy niższe niż w F4)
- 1..2 MiB Flash, 640 KiB RAM
- Częstotliwość pracy do 120 MHz
- Moc obliczeniowa > 30× większa od AVR ATmega
- Większość linii portów akceptuje sygnały 5 V

STM32L476

- 256..1024 KiB Flash
- 128 KiB RAM (2 bloki: 96 + 32 KiB, rozdzielone w przestrzeni adresowej)
- Interfejsy szeregowe: UART, I2C, SPI, QSPI, SAI i inne
- USB OTG
- Timery - łącznie > 20 kanałów
- Timery stróżujące, monitor zasilania
- RTC
- ADC, DAC, komparatory

STM32L496

- 256..1024 KiB Flash
- 320 KiB RAM (2 bloki: 256 + 64 KiB, tworzące ciągły obszar)
- Interfejsy szeregowo: UART, LPUART, I2C, SPI, QSPI, SAI i inne
- USB OTG
- Timery - łącznie > 20 kanałów
- Timery stróżujące, monitor zasilania
- RTC
- ADC, DAC, komparatory

STM32L4xx - dokumentacja

- Dostępny zestaw dokumentów i not aplikacyjnych
www.st.com
- Najważniejsze dokumenty:
 - Reference Manual – opis logiczny układu, w tym peryferiali
 - Data Sheet – parametry elektryczne, obudowy, FUNKCJE WYPROWADZEŃ i sposób ich przypisania
 - Errata – uwaga na QSPI i ADC!!!

STM32L476 – mapa pamięci

- 0x1FFF8000 – System ROM – OTP Flash z parametrami i procedurami producenta, zawiera bootloader
- 0x08000000..0x080fffff – Flash dla programu użytkownika
- 0x20000000..0x20017fff – SRAM1
- 0x10000000..0x10007fff – SRAM2

STM32L496 – mapa pamięci

- 0x1FFF8000 – System ROM – OTP Flash z parametrami i procedurami producenta, zawiera bootloader
- 0x08000000..0x080fffff – Flash dla programu użytkownika
- 0x20000000..0x2003ffff – SRAM1
- 0x10000000..0x1000ffff oraz 0x20040000..0x2004ffff – SRAM2

Start mikrokontrolera

- Początkowa wartość SP i PC pobierana z dwóch pierwszych słów pamięci – adres 0 i 4
- W zależności od konfiguracji startowej pod adresem 0 jest odwzorowana jedna z pamięci: Flash, SRAM1 lub system ROM (typowo Flash)
- Mikrokontrolery STM32L4 startują z wewnętrznym generatorem zegara RC – MSI, o początkowej częstotliwości 4 MHz

Moduły peryferyjne

- Peryferia znacznie bardziej funkcjonalne i bardziej złożone niż w μC 8-bitowych
- Każdy moduł jest reprezentowany w języku C przez strukturę, której pola odpowiadają poszczególnym rejestrom sterującym

STM32L4 - peryferia

- Transmisja szeregową - UART, I2C, SPI, I2S
- QSPI – interfejs pamięci szeregową lub szeregowo-równoległą SPI, odwzorowujący ją w przestrzeni adresowej do bezpośredniego odczytu
- Timery wielofunkcyjne TIM
- ADC, DAC, wzmacniacz operacyjny, komparator
- Watchdog, monitor zasilania, monitor zegara itp.

STM32 – porty GPIO

- Porty mają logiczną szerokość 16 bitów
- Oznaczone kolejnymi literami – GPIOA, GPIOB, GPIOC, ...
- Tryby pracy konfigurowane indywidualnie dla każdej linii
 - Wejście cyfrowe GPIO
 - Wyjście GPIO
 - wejście/wyjście modułu peryferyjnego
 - wejście/wyjście analogowe

Rejestry ustawiania/zerowania

- W μC z rdzeniami Cortex rejestry peryferali są zwykle wyposażone w mechanizm sprzętowego ustawiania poszczególnych bitów przez pojedynczą operację zapisu
- W STM32 każdy port jest wyposażony w 2 rejestry ustawiania/zerowania:
 - BRR – zapis 1 powoduje zerowanie bitu
 - BSRR – górna połowa zawiera BRR, zapis 1 do dolnej połowy powoduje ustawienie bitu w stan 1

μC STM32 – modyfikacja stanu linii portów GPIO

```
#define LED_PORT GPIOB
#define LEDR_BIT 5
#define LEDG_BIT 6
#define LEDR_MSK (1u << LEDR_BIT)
#define LEDG_MSK (1u << LEDG_BIT)

LED_PORT->BSRR = LEDG_MSK;    // green on
LED_PORT->BRR = LEDR_MSK;     // red off
LED_PORT->BSRR = LEDG_MSK << 16 | LEDR_MSK;    // green off, red on

// toggle red
LED_PORT->BSRR = LEDR_MSK << 16 | (~LED_PORT->ODR & LEDR_MSK);
```


Taktowanie STM32L476

- MSI – wewn RC 0.1..48 MHz (domyślnie 4 MHz), może być synchronizowany do LSE
- HSI16 – wewn. RC 16 MHz
- LSI – wewn. RC 32 kHz (niedokładny)
- HSE – generator z zewn. oscylatorem lub wejście zewn. zegara, typ. 8 MHz
- LSE – generator z zewn. oscylatorem typ. 32768 Hz

Taktowanie STM32L496, L4Px, L4Rx

- MSI – wewn RC 0.1..48 MHz (domyślnie 4 MHz), może być synchronizowany do LSE
- HSI16 – wewn. RC 16 MHz
- HSI48 – wewn. 48 MHz, może być synchronizowany z kilku źródeł
- LSI – wewn. RC 32 kHz (niedokładny)
- HSE – generator z zewn. oscylatorem lub wejście zewn. zegara, typ. 8 MHz
- LSE – generator z zewn. oscylatorem typ. 32768 Hz

Taktowanie STM32L4

- Wewnętrzne generatory RC MSI i HSI16 mają dokładność rzędu 1%
 - Precyzja RC wystarcza do transmisji UART, ale nie nadaje się do odmierzenia czasu np. w zegarku
 - Oprogramowanie może wybrać inne źródło taktowania w celu uzyskania lepszej dokładności lub włączyć PLL w celu podwyższenia częstotliwości

Synchronizacja MSI

- Wewnętrzny generator RC może być synchronizowany generatorem LSE z oscylatorem zegarkowym
 - Możliwe precyzyjne odmierzanie czasu i transmisja USB bez oscylatora kwarcowego wysokiej częstotliwości

Synchronizacja HSI48

- Generator MSI48 może być używany do taktowania USB i niektórych innych peryferiów (nie do taktowania rdzenia)
- Może on być synchronizowany źródłem zewnętrznym:
 - Generatorem LSE z oscylatorem zegarkowym
 - Znacznikami czasowymi z interfejsu USB w trybie urządzenia – możliwa praca bez oscylatora kwarcowego
 - Innym sygnałem zewnętrznym

Taktowanie STM32L4

- HCLK – zegar rdzenia
- AHBCLK, APB1CLK, APB2CLK – zegary szyn
 - Mogą być uzyskane przez dzielenie częstotliwości HCLK (w L4 nie jest to potrzebne – wszystkie zegary mogą mieć częstotliwość taką, jak HCLK)

Start oprogramowania

- Wartość PC zapisana pod adresem 4 wskazuje procedurę startową Reset_Handler
- Moduł startowy kolejno:
 - Wywołuje procedurę użytkownika SystemInit()
 - Przygotowuje środowisko pracy dla programu w języku C
 - Inicjowanie danych statycznych zainicjowanych
 - Inicjowanie danych statycznych niezainicjowanych na wartość 0
 - Wywołuje funkcję main()

Środowiska programowania

- STM32CubeIDE – nielimitowane, bez opłat
- Keil MDK-ARM
 - darmowe w zastosowaniach niekomercyjnych do 32 KiB oraz dla mikrokontrolerów STM32 z rdzeniami Cortex-M0 i M0+
- IAR EWB
- Inne bazujące na Eclipse:
 - DIY – Eclipse + GNU ARM GCC
 - Atollic TrueSTUDIO – obecnie w CubeIDE
 - Dawniejsze: SW4STM32 (AC6), CooCox

Wybór środowiska

- Wg. uznania użytkownika
- MDK-ARM:
 - Łatwa instalacja, proste w konfiguracji i użyciu
 - częste aktualizacje
 - Wersja darmowa – tylko C, od 2020 tylko do zastosowań niekomercyjnych
 - dostępne wersje darmowe komercyjne dla μC z rdzeniami M0 i M0+
- STM32CubeIDE:
 - Eclipse, GNU GCC ARM i otoczenie
 - Wbudowany generator aplikacji
 - C++ w wersji darmowej

Jak programować?

- Gotowe biblioteki czy operacje na rejestrach?
- Biblioteki
 - Łatwe w użyciu w prostszych przypadkach
 - Nadmiarowy, nieoptymalny kod; błędy
- Operacje na rejestrach peryferiali
 - Krótsze w zapisie i znacznie szybsze w działaniu
 - Wymagają zapoznania się z dokumentacją mikrokontrolera
 - ... co i tak kiedyś musi nastąpić przy projektowaniu rzeczywistych urządzeń i ich oprogramowania

Nucleo64

- Seria płytek uruchomieniowych z różnymi μ C rodziny STM32 w obudowach LQFP64, przystosowanych do prototypowania projektów użytkownika
- Zawiera interfejs ST-Link 2.1 (SWD, VCOM, program ładujący MSD zgodny z mbed)
- Przycisk użytkownika (PC13), LED (PA5)
- (Prawie) wszystkie linie portów dostępne na złączach
 - Złącza Arduino Uno, ST Morpho
- UART mikrokontrolera połączony z USB-VCOM ST-Link
 - Możliwa komunikacja z PC

Nucleo144

- Seria płytek uruchomieniowych z różnymi μC rodziny STM32 w obudowach LQFP144, przystosowanych do prototypowania projektów użytkownika
- Zawiera interfejs ST-Link 2.1 (SWD, VCOM, program ładujący MSD zgodny z mbed)
- Przycisk użytkownika (PC13)
- $3 \times \text{LED}$ (PB14, PB7, PC7)
- Wszystkie linie portów dostępne na złączach

Nucleo64 - L476RG

- Wybrana do ćwiczeń ze względu na elastyczność mikrokontrolera (lepszą niż w F4xx)
- Wersja μC z 1 MiB Flash
- UART2 (linie PA2 i PA3) μC połączony z VCOM ST-Link
- Domyślnie brak HSE – używamy MSI z synchronizacją LSE

ST-Link v2-1 – interfejs debugowania/programowania

- Interfejs SWD
- Obsługa SWO jeśli dostępne w μ C
- Wyjście przebiegu zegarowego 8 MHz dla uruchamianego μ C (w zależności od wykonania płytki, domyślnie niepodłączone dla serii STM32L)
- Możliwość programowania μ C przez kopiowanie pliku z obrazem binarnym pamięci Flash do urządzenia pamięci masowej (mbed)
- VCOM połączony z UART mikrokontrolera
 - Większość wersji, w tym L476: PA2 i PA3 - USART2
 - L496/L4R6; PG7, PG8 - LPUART1

KA_NUCLEO_MULTISENSOR

- Płytką do ćwiczeń z programowania STM32
 - 2 przyciski
 - Wyświetlanie
 - 4-cyfrowy wyświetlacz 7-segmentowy mpx, 12 linii sterujących
 - 4×RGB LED, charlieplexing – 4 linie sterujące
 - ADC – fotorezystor
 - Złącze interfejsu USB mikrokontrolera
 - Czujniki środowiskowe z interfejsami SPI, TWI(I2C), OneWire

KA_NUCLEO_MULTISENSOR - schemat

